

ВРАХУВАННЯ ЕТНОПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ АРАБСЬКИХ СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВЧОГО ВІДДІЛЕННЯ ДЛЯ ІНОЗЕМЦІВ

Анжеліка Заячківська

Івано-Франківський державний медичний університет

Проаналізовано етнопсихологічні особливості арабських студентів та їхні прояви у навчально-виховному процесі підготовчого відділення для іноземців. Виявлено соціокультурні відмінності у ставленні особистості до сім'ї, стверджено необхідність урахування статусу інших комунікантів під час міжособистісного спілкування, зокрема, встановлено специфіку спілкування осіб жіночої статі з викладачами тощо. Охарактеризовано прояви навчально-пізнавальних особливостей представників східних і західних арабських країн і доведено, що ефективність педагогічного процесу залежить від професійної компетентності викладача і урахування ним передусім етнопсихологічних особливостей арабів.

Ключові слова: етнопсихологія, етнопедагогіка, міжкультурна комунікація.

За роки незалежності в Україні значно збільшилась кількість іноземних студентів. Великий відсоток їх – це представники арабських країн. Практика свідчить, що робота з арабськими студентами вимагає від викладача не лише високого рівня загальноосвітньої та професійної підготовки, а й володіння навичками міжкультурної комунікації, що спирається на знання національної культури арабів, їхньої етнічної та соціальної психології.

Мета статті – дослідження етнопсихологічних особливостей представників арабських країн, які навчаються в Україні. Головне завдання статті – розглянути чинники етнопсихологічного характеру, які впливають на навчально-виховний процес підготовчого відділення і від яких залежить поведінка арабських студентів, їхні стереотипи мислення та взаємодія з тими, хто їх оточує, в умовах міжкультурного простору.

Як свідчать дослідження сучасних етнологів, сьогодні арабський етнос – це передусім етнолінгвістична спільнота, існування якої підтримується монолітною системою морально-етичних принципів, пронизаних ісламським віровченням, а також спільною арабською мовою. На означених чинниках ґрунтується етнічна цілісність і самосвідомість арабів [1; 2].

В основі морально-етичних норм поведінки арабів увиразнено ієрархічну систему родових зв'язків, побудовану за принципом асабії, відданості асабу – родині за чоловічою лінією. Відповідно до цього особистість цілком підпорядкована інтересам сім'ї, роду та всієї общини. Отож, араб ніколи не виступає проти волі батька чи старших братів. Яскравим прикладом цього є вибір майбутньої професії. Здебільшого арабські студенти отримують фахову освіту в Україні не за власним бажанням, а згідно з ухвалою старших членів сім'ї (батька, братів, родичів за чоловічою лінією). Цей факт доцільно враховувати викладачам, оскільки він суттєво впливає на внутрішню

мотиваційну сферу студентів і знижує їхню пізнавальну активність під час навчання. Позитивним проявом сильних родових зв'язків вважаємо взаємовідповідальність кожного члена сім'ї за своїх рідних, як у межах сім'ї, так і поза нею. Дуже часто арабські студенти інших груп, курсів і навіть вишів цікавляться навчанням і поведінкою свого брата (рідного, двоюрідного, троюрідного), племінника, дядька тощо.

Перебування в ієрархічній системі родинних стосунків накладає суттєвий відбиток на взаємодію з тими, хто їх оточує: араби дуже чутливо реагують на статус того, з ким спілкуються. Враховується рівень авторитету та впливовості, освіта, громадське становище, стать тощо. Ставлення до людей полярне: від поваги та шанування до презирливості і нехтування. Завоювати авторитет арабів означає бути вищим за статусом у системі групових відносин. Як свідчать спостереження, під час навчання кожен араб прагне до лідерства, постійно намагається привернути до себе якомога більше уваги та завойовувати авторитет не лише поміж викладачами, а й у своїй групі. При цьому всі свої дії араби щоразу порівнюють з реакцією на них групи. Лише в колективі арабські студенти відчують себе комфортно. У випадках, коли необхідно захистити себе перед колективом і не „втратити обличчя”, вони з легкістю послуговуються принципом „неправда заради спасіння”.

Окрім цього, араби вирізняються комунікабельністю. Отож, вони вміють створювати дружні стосунки з людьми. На відміну від представників інших культур, у конфліктних ситуаціях вони швидко забувають погане, намагаючись зберегти стосунки. Спілкування є одним із найулюбленіших занять арабів. У першому семестрі підготовчого відділення, вивчаючи теми комунікативного спрямування, арабські студенти дуже швидко оволодівають навичками спілкування в різних сферах українського життя і одразу намагаються застосувати їх у практиці.

Висока згуртованість, колективізм, повага до сильнішого, прагнення до лідерства, шанування влади цілком підтримуються законами ісламу, який проповідує терпіння, релігійну самопожертву і мужність. Це виявляється в непримхливості, швидкому пристосуванню до нових умов життя, покірності долі („Все в руках Аллаха”). Арабські студенти не вірять у свої здібності та працю, у всьому покладаючись на долю випадку. Це не орієнтує їх на результати навчання. „Букра”, тобто „завтра”, – улюблене слово арабських студентів.

Іншою відмінною етнопсихологічною особливістю всіх представників арабських країн розглядаємо підвищену емоційність та імпульсивність: їхні дії щоразу супроводжуються коментарями і бурхливою жестикуляцією. Викладач обурюється невихованістю студентів, не враховуючи того факту, що за арабським етикетом вираз емоцій є невід'ємною частиною спілкування, а стриманість тлумачиться як небажання спілкуватися. Підвищена емоційність зазвичай закінчується конфліктними ситуаціями і неконтрольованими вчинками. Тому мета викладача – не лише нівелювати конфлікти, а й ознайомити студентів із нормами поведінки нашого суспільства (стриманість, контроль за своїми емоціями).

Найбільш характерними етнопсихологічними відмінностями студентів з арабських країн, з якими постійно стикається у своїй роботі викладач, є ставлення до дистанції спілкування і часу. Для культури європейських народів особиста дистанція людини під час міжособистісного спілкування має бути не менше ніж 45 см. Арабські студенти ніколи не дотримуються цієї дистанції і постійно порушують дозволені межі, що здебільшого

дратує іншу сторону діалогу. Розпорядок дня та пунктуальність для арабських студентів – це також справжній „культурний шок”. Справа в тому, що в арабській культурі дещо інше ставлення до часу. Ми, як представники європейської культури, налаштовані на результат нашої діяльності, тому шануємо кожну хвилину, намагаємося поважати не лише свій, а й чужий час. В арабів усе навпаки: час – це ніщо, головне – процес. Таким може бути процес спілкування, сидіння, слухання музики тощо. Араби вільно розпоряджаються і своїм, і чужим часом. На заняттях вони нікуди не поспішають і одночасно можуть займатися кількома справами.

Етнопсихологічні особливості арабських студентів суттєво виявляються у ставленні до жінки-викладача. Відомо, що основна частина викладачів, які працюють з арабами на підготовчому відділенні, – жінки. Для вихідців з арабських країн це неприйнятно, оскільки арабське суспільство є суспільством чоловіків. Відносини з жінками жорстко регламентовані звичаями та шариатом. Професійною викладацькою діяльністю займаються переважно чоловіки. Отож, у перші місяці навчання на підготовчому відділенні арабам складно усвідомити жінку в ролі викладача, організатора навчально-виховного процесу, а жінці-викладачів дуже важко набутти авторитету в арабських студентів. Питання психолого-педагогічної готовності жінки-викладача до роботи з арабськими студентами є одним з найскладніших. Було б доцільно приділити вивченню цього питання більше уваги.

Попри єдність арабського етносу, між вихідцями з арабських країн багато національних відмінностей. Так, скажімо, викладачі, які працюють зі студентами Північно-африканських країн (Алжир, Лівія, Марокко, Туніс, Єгипет та ін.) відзначають кращий рівень базової підготовки і сформованість вмінь учитися. У них розвинуті навички логічного та аналітичного мислення. Їм легше вдаються вправи на логічне виокремлення нової інформації в тексті, вони краще аналізують і синтезують мовний матеріал, швидше орієнтуються у флексійній системі мови, яку вивчають, і оволодівають навичками монологічного та діалогічного мовлення. Можливо, географічне розташування країн Північної Африки, інтенсивні культурні контакти з європейськими країнами, увага до розвитку культури та науки, а також довгі роки колоніальної залежності від Франції суттєво позначилися на системі освіти цих арабських країн.

Студенти з країн Аравійського півострова (Йорданія, Палестинські території, Сирія, Ліван, Ірак та ін.) майже не володіють необхідними для навчання знаннями і навичками. Здебільшого представники цих країн не володіють ні англійською, ні арабською мовами, про що свідчать труднощі, які виникають у них під час роботи з арабсько-англійськими словниками. Більшість арабських студентів між собою спілкується суржиком, сумішшю елементів арабської мови та територіальних діалектів. Звичайно, з таким контингентом студентів працювати викладачам значно складніше. Полегшити процес навчання могла б спеціально створена дидактична система. Зважаючи на викладене вище, небажано формувати групи із представників різних арабських регіонів.

Виявлення етнопсихологічних особливостей арабських студентів різних країн в навчальній діяльності, поведінці та спілкуванні з людьми, які їх оточують, на підготовчому відділенні ще раз підтверджує, що система культурних цінностей і морально-етичних норм арабської культури відрізняється від соціокультурних норм українського суспільства. Означені відмінності простежуємо в низці етнопсихологічних особливостей, а саме: індивідуалізм–колективізм, маскулінізм–фемінізм, ставлення

до часу і простору. З приводу цього відомий британський культуролог Р.Д. Льюїс писав: „На Заході і в арабських країнах існують абсолютно різні уявлення про те, що таке добро і зло, що правильно і неправильно, що логічно і нелогічно, прийнятно і неприйнятно. Вони живуть у різних світах, кожен з яких організований по-своєму”. Таким чином, знання історії арабського етносу, основ культури, традицій і психології арабського народу, дотримання і пошана морально-етичних норм поведінки, усталених в арабському суспільстві, значно спрощують роботу викладача, дають йому можливість ефективно конструювати навчально-виховний процес і успішно взаємодіяти зі студентами з арабських країн. Однак слід пам’ятати, що взаємодія викладача і студентів – це процес двосторонній. У ньому одним з головних педагогічних завдань викладача мови на підготовчому відділенні виступає ознайомлення арабських студентів з особливостями української культури і пояснення їм морально-етичних норм і культурних цінностей українського суспільства.

1. Сайтарлі І.А. Культура міжособистісних стосунків: Навч. посіб. – К., 2007. – С. 35–38.
2. Сухарев В.А. Психологія народів і націй. – М., 1997.

TAKING INTO ACCOUNT THE ETHNO-PSYCHOLOGICAL IDIOSYNCRACIES OF ARAB STUDENTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF THE PREPARATORY DEPARTMENT FOR FOREIGNERS

Anzhelika Zayachkivska

Ivano-Frankivsk State Medical University

This article analyzes the ethno-psychological idiosyncracies of Arab students and their manifestation in the educational process while in the preparatory department for foreigners. This includes the identification of socio-cultural differences in the individual's relation to family, the necessity of taking into account other persons during interpersonal communication, and, in particular, the communicative idiosyncrasies of female students with their teachers, etc. The manifestation of distinctives in learning among representatives of eastern and western Arab countries is identified, and it is shown that the effectiveness of the pedagogical process depends on the professional competence of the teacher who first of all takes the ethno-psychological distinctives of Arab students into account

Key words: ethno psychology, ethno pedagogy, cross-cultural communication.